

planinski vestnik

glasilo planinske zveze slovenije 1. 1969 – št. 9

OB 70-LETNICI

Slavko Zalokar, predsednik SO Kranj

Kranjska podružnica Slovenskega planinskega društva je nastala v času, ko je bilo najbolj živo osveščanje slovenskega naroda in ko je na naših tleh še divjal narodnostni boj. Ta se je v gorskem svetu odražal pri gradnji nemških in slovenskih planinskih postojank. Razveseljivo je tedaj, da je bilo tudi v Kranju planinstvo eno od sredstev narodnega gibanja ter da so se nato tudi vse nadaljnje generacije ob lepoti naših gora in naše narave vzgajale v ljubezni do rodne zemlje in v odporu zoper nasilje in tiranijo. To je prišlo očitno do izraza zlasti v narodnoosvobodilni vojni, ki so se je udeležili tudi številni člani planinske organizacije, planinske postojanke pa so postale zavetišča naših borcev.

Po vojni smo tudi v Kranju doživeli in še doživljamo nesluten porast planinstva. Temu je nedvomno vzrok tudi razmah industrializacije, urbanizacije in splošne tehnicizacije življenja. Povratak k naravi, predvsem pa hoja v gore učinkovito izravnava moderni tempo življenja in obnavlja duševne in telesne moči naših ljudi. Naloge planinske organizacije, našega planinskega društva, so zaradi tega še večje in pomembnejše. Usmerja naj še naprej svoje članstvo, predvsem pa mladino, v prostem času v naravo, v naše gore in planine in navaja naše ljudi k zdravemu načinu življenja, k pravnemu odnosu do naše družbe in k ljubezni do svoje domovine, da jo bodo spoznali v njenem najlepšem delu.

Ob 70-letnici ustanovitve želim PD Kranj najboljše uspehe in vsestranski napredek!

Kranj, 28. 5. 1969.

PREŠERNOV KRANJ

Črtomir Zorec

do od rojakov, ki so kdajkoli spešili v naše gore, ni ostrmel nad lepoto mesteca na skalnatem pomolu, tik nad sotočjem bistrice Save in hudournih Kokre? Čudovit venec zasneženih gora – Storžič, Zaplata, Kočna in Grintavec – nad preprogo zimzelenih gozdov, varuje Kranj pred severnimi vetrovi. Tam daleč, na zahodu, na robu visoke Gorenjske pa vsako jutro »svetla zarja zlati z rumenimi žarki glávo trojno snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja...«

Tvegam očitek slaboglasne gorenjske bahavosti, če trdim, da je Kranj najlepše slovensko mesto: nad deročo reko skalovita stena s silhueto stolpov in strmih streh, v ozadju pa planine in jasno sinje nebo – kot dobra dlan, ki varuje pred viharji...

A če bi me že kdo od rojakov zavrnil, češ, le za Gorenjce je Kranj res najlepši, tedaj bi se moral dotakniti src, kajti Kranj je ljub vsem Slovencem – zaradi pesnikovega neiztrohnjenega srca, ki ga varuje prst starega mestnega pokopališča. In ta dragotina dovoljuje Kranju, da se s ponosom imenuje – Prešernovo mesto. Planinstvo in poezija... Kaj ni to isto iskanje lepote, isto hrepenenje po dobroti in resnici? Če to občutimo, tedaj gotovo tudi smemo Prešerna vplesti v naše gorniške pogovore.

Tem prej, ker je prav naš pesnik-prvak domačin izpod gorenjskih gora. Tam v Vrbi, tik pod Stolom, mu je stekla zibelka – čist, svež planinski vetrc mu je vedril otroška leta. Vse življenje je Prešeren nosil v srcu ljubezen do krajev okrog svojega rodnega doma. Kajti »...dežela kranjska nima lepš'ga kraja, ko je z okol'sč'no ta, podoba raja.«

Da je Prešeren bil v družbi s prijateljem Matijo Čopom pri Savici, to vemo iz zanesljivega sporočila. Saj je čudovita »povest v verzih« Krst pri Savici tudi sama dovolj prepričljiv odsev pesnikove poti v osrčje bohinjskih gora.

Manj znano pa je sporočilo »triglavskega« župnika Jakoba Aljaža, ki ve povedati tudi o Prešernovih potih v Vrata. To je dovškemu župniku posredovala domačinka Terezija Šetina, rojena Janša, ki je v prvih Prešernovih kranjskih letih služila v sloveči gostilni pri Stari pošti. Ko pa se je poročila, se je naselila na Dovjem. Povedala je ob koncu svojih let spomine na Prešerna.

Tako smo zvedeli, da je pesnik hodil s svojo družbo na lov v Vrata. »Kuhala pa sem jim jaz, ko so se vračali z jage,« je ponosno zardila Janševa.

Seveda si Prešerna zares ne moremo zamišljati kot strastnega strelca divjadi. Bržčas se je pridružil družbi le zaradi slavnoznane lovske zgovornosti in zbadljive šegavosti ob obveznem »zadnjem pogonu« v gostilniški sobi.

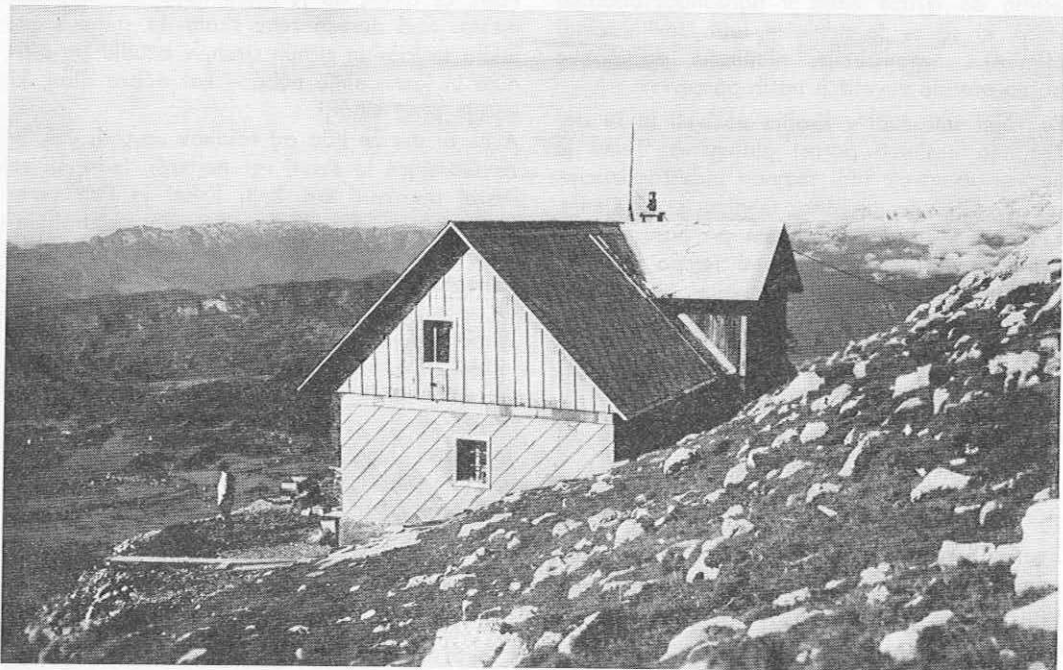
Prav Aljažev zapis o sporočilu kuharice Janševe nam potrди misel: spričo tako obsežnih poslovnih opravkov, kakršne nam izpričujejo nedavno odkriti pravni akti v jeseniškem železarskem arhivu, so morali biti prijateljski od-

nosi med Prešernom in Viktorjem Ruardom, lastnikom železarne na jeseniški Savi, pač tako pristrčni, da je bogati zakupnik obsežnih triglavskih lovišč, kdajpakdaj povabil na lov tudi svojega pravnega zastopnika, ki je pred sodišči in oblastmi zanj sukal jezik in pero.

Da je bil Viktor Ruard (1814–1886) Prešernu res pravi prijatelj (tudi v nesreči!) zvemo iz spominov pesnikove najmlajše sestre Lenke, ki jih je pozneje objavil Tomo Zupan, Prešernov rodoslovec:

»Ali vama kaj manjka,« je neka Kranjica vprašala starejšo sestro Katro, ki je bratu gospodinjala. To pa zato, ker je vedela, kako bolni doktor težko dela in zavoljo tega malo zasluži. Katra je nato odvrnila, da jima nič ne manjka, ker je fužinar Ruard s Save dal nekaj denarja za tožbo, ki še ni bila izdelana. – Katra je potem bratu očitala, češ, saj tega denarja še nisi zaslužil. On pa njej nazaj: Od tega pa le tiho bodi. Ruard že ve, zakaj mi je dal vnaprej in da jaz potrebujem. Res, jaz njegovega denarja še nisem zaslužil, pa ga bom. Zato ne smeš ne ljudem, ne meni o tem govoriti. Fužinar je bil neki sila prijazen mož. Je v boleznih doktorja obiskal. To pa vem, da Ruard denarja za tožbo, ki je doktor ni mogel končati, ni nazaj zahteval.«

Predvojna Prešernova kočica na Stolu

Res, med upniki, ki so se koj po pesnikovi smrti oglasili in zahtevali svoj denar, Ruarda ni bilo.

A kakor bi bilo prav, da se iz pesniških kramljanj izmotamo in kaj več povemo o Kranju, ki na večerni strani naše domovine predstavlja prva vrata v svet ponosne Jugoslavije, smo vendarle še vedno prevzeti od vrste lepote in znamenitosti, ki jih nikakor ne moremo spregledati, četudi bi želeli ostati na zemlji kot preprosti popotniki. A so stvari, ki jih kultivirana osebnost ne sme prezreti. Saj hodi po svetu z odprtim srcem in mislečimi očmi...

Zato smo spet v Kranju, v izhodišču tur, izletov in sprehodov, ki si jih zazdaj načrtamo le v snu: mimo Šmartnega, kjer ždita sredi nagrobnikov tudi dve plošči s Prešernovimi verzi (Franc Juliani in Jurij Kalan), nas vodi pot mimo gradu Šempetra, kjer so živeli iskreni pesnikovi prijatelji Vesti, vkraber, na goro svetega Jošta. Iz njegovih lin še danes zveni pesem zvoná, ki mu je Prešeren dal tako sloveč napis. Sestopili bomo, da se ne pregrešimo proti gornškemu izrazju, v Crngrob in obstali pred resnobnimi srednjeveškimi freskami, ki kažejo delo in življenje davnih let. Če pa se spustimo na severno plat, se kar iznenada znajdemo v besniških hostah, kjer je še pred stoletjem strašil »rokovnjač Dimež, strah kranjske dežele«.

Ko pa se napotimo iz Kranja ob Savi navzdol, že po nekaj sto metrih ostrmimo na lepoto vodne tesni, ki se ji pravi Záríca. Tu se Sava zoži in divjá skozi pravcati kanjon z navpičnimi stenami na obeh straneh. In še to, bolj potihoma, povem, da je v stenah desnega brega vse polno planik, ki cvetó bolj zgodaj kot v visokih gorah. K sreči pa so najlepše planike v Záríci nedosegljive in tako jih nihče ne more trgati.

Ko pa se savska tésen spet razširi, izplezamo in že smo na Sorškem polju, v Podreči pri Mavčičah. Tu se je rodil Simon Jenko, prvi lirik za Prešernom. Prav letos se bomo spomnili 100-letnice Jenkove smrti.

Prav tako bogata z doživetji utegne biti pot na sever. Iz Kranja bomo seveda najprej spešili v Storžičevo kraljestvo. Ustavili se bomo, pa čeprav le za pozdrav, v Srednji Beli. Tu se je rodil Matija Valjavec-Kračmanov, prvi naš pripovedni pesnik.

In še nekaj streljajev – pa smo pred gradom Turnom nad Preddvorom, kjer je bila doma prva slovenska pisateljica Josipina Urbančičeva-Turnograjska. Le obelisk v grajskem parku še

spominja na slovečo lepoto, o kateri je v ilirščini pisal Radoslav Razlag:

»Struka je visokega, kako mlada jela, vitkotenkega kako gorska vila, duhapolnoga obraza, žarnih modrih očiju, belosvjetle kose, duše nježnočutljive, uzoropolne – duh i srce, um i razum jednakih, nenavadnih silnih moči.«

Če pa se ozremo iz Kranja na jutranjo stran in se tjakaj napotimo, nas bodo najprej sprejele šenčurske gmajne. Tu je domoval silni Štempihar, ki se ni nikogar bal, najmanj pa oblastnikov.

In še tja pod Krvavec stopimo, kjer je bil doma Davorin Jenko, v Dvorje pri Cerkljah. Misel nam zbeži zdaj spet še k Simonu, onstran Save: kako sta oba Jenka ustvarila pesem, ki je toliko desetletij vodila Slovence v narodnostne boje »Naprej zastave slave« – spesnil Simon, uglasbil pa Davorin...

A skoraj smo zašli – saj si nismo hoteli lastiti vloge vodnika na poteh okrog Kranja – hoteli smo opisati le venec lepote okrog mesta, ki ga imamo tako radi.

Še Prešerna smo vpletli v naša kramljanja! Resda ni bil kaj prida gorohodec, bil pa je pešec: peš iz Vrbe na Dunaj in nazaj, peš iz Ljubljane na Polzelo k stricu, pa peš na mnogih poteh. Bil je tedaj čas, ko ni bilo ne železnice, ne avtomobilov, ne žičnic. Bile pa so še čiste gore...

ZGODOVINSKO-URBANISTIČNA PODOBA STAREGA KRANJA

Cene Avguštin

emljepisni položaj Kranja ob sotočju Save in Kokre in ob stikališčih starih prometnih poti, je že zgodaj ustvaril primerne pogoje za naselitev.

Nepretrgano nastajanje naselbin na skalnatem kranjskem pomolu, ki sta ga izoblikovali obe reki, sega v prazgodovinsko in rimsko dobo. Medtem ko je naselje v starejši železni dobi, kot nam to dokazuje bogato ilirsko grobišče, doseglo enega od viškov svoje razvojne poti,